

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

АВДЄЄВА ГАЛИНА КОСТЯНТИНІВНА

УДК 343.98

**ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
КОНТРАФАКТНОЇ АУДІОВІЗУАЛЬНОЇ ПРОДУКЦІЇ
(за матеріалами кримінальних справ)**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Шепітько Валерій Юрійович**, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри криміналістики, член-кореспондент Академії правових наук України, Заслужений діяч науки і техніки України

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Тищенко Валерій Володимирович**, Одеська національна юридична академія, завідувач кафедри криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент **Одерій Олексій Володимирович**, Донецький юридичний інститут Луганського державного університету МВС України, начальник кафедри криміналістики

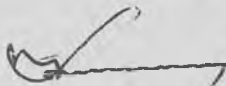
Провідна установа: Київський національний університет внутрішніх справ МВС України, кафедра криміналістики, м. Київ

Захист відбудеться «11» квітня 2006 р. о 9:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70)

Автореферат розіслано «10» березня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Зміни в соціальному та економічному житті України і розвиток підприємництва сприяли, певним чином, виникненню нових правопорушень. Зокрема, значну загрозу становлять злочини, що пов'язані з посяганням на інтелектуальну власність. Дослідники стверджують, що Україна займає одне з перших місць серед країн-експортерів компакт-дисків у світі. За даними IFPI близько 80 % контрафактних дисків в Україну потрапляє контрабандним шляхом з Російської Федерації, а решта 20 % – це CD-R диски, виготовлені в Україні у «підпільних цехах».

Проблема протидії злочинності, пов'язаної з порушенням права інтелектуальної власності, в Україні є актуальною. Гостро відчувається відсутність наукових рекомендацій щодо виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності. Також відсутні методики судово-експертного дослідження об'єктів авторського права та суміжних прав і, зокрема, контрафактної аудіовізуальної продукції.

Вагомий внесок у розробку загальної теорії криміналістики та судової експертизи зробили такі вчені, як Т.В. Авер'янова, Л.Ю. Ароцкер, В.Д. Арсен'єв, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, Г.Л. Грановський, Л.М. Головченко, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, В.А. Журавель, Н.І. Клименко, В.Я. Колдін, В.О. Коновалова, Ю.Г. Корухов, М.В. Костицький, В.С. Кузьмічов, В.Г. Лукашевич, Н.П. Майліс, Д.Я. Мирський, С.П. Митричев, С.М. Потапов, О.Р. Росинська, М.Я. Сегай, М.О. Селіванов, В.В. Тищенко, Т.В. Толстухіна, В.Ю. Шепітько, О.Р. Шляхов, О.О. Ейсман, М.П. Яблоков та інші. Окремі проблеми судової експертизи контрафактної продукції висвітлені в наукових працях О.Р. Росинської, О.В. Білоусова, С.Ф. Бичкової, С.П. Кузнєцової, Н.О. Куркової, Г.В. Прохорова-Лукіна, Р.О. Хаметова та інших. Разом з цим, на сьогодні в Україні ще не сформовані наукові основи та відсутня обґрунтована методика дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, не розроблена система її криміналістично значущих ознак. Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається необхідністю розробки теоретичних засад судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції, виявлення особливостей її призначення та проведення. Зазначені обставини дозволили віднести проблематику, що розглядається, до актуальної.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого і відповідає Цільовій комплексній програмі «Проблеми вдосконалення організації і діяльності суду та правоохоронних органів в умовах формування соціальної правової демократичної держави» (номер держреєстрації 0186.0.099031). Тема дисертації затверджена рішенням вченої ради Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого від 29 червня 2004 року, протокол № 11.

Мета і завдання дослідження. В дисертації поставлено за мету проведення комплексного дослідження проблем судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

1. Встановити можливості використання спеціальних знань при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції.

2. Визначити предмет та об'єкти судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

3. Запропонувати характеристику контрафактної аудіовізуальної продукції.

4. Встановити процесуальні та криміналістичні особливості призначення даного виду експертиз.

5. Сформувати систему завдань судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

6. Дослідити особливості технології виробництва лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет з метою виявлення ознак технологічного походження.

7. Виокремити та систематизувати комплекси типових ознак, які є характерними для контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, що зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах).

8. Запропонувати комплекс методів судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

9. Сформувати типові аналоги (уявні моделі) ліцензійних та контрафактних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет (їх упаковок, поліграфічного оформлення тощо) на підґрунті розроблених відповідних комплексів типових для цих об'єктів ознак.

10. Розробити структуру технічного та інформаційного забезпе-

чення (бази даних) автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

11. Визначити алгоритм дій судового експерта під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

12. Створити методику вирішення завдань з встановлення факту відповідності (невідповідності) складових елементів вилученої аудіовізуальної продукції (твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення тощо) ліцензійним зразкам.

Об'єктом наукового дослідження є експертна практика, що відображає сучасний стан судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

Предметом дослідження є порядок призначення та провадження судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають положення теорії пізнання, фундаментальні основи криміналістики та судової експертології. Під час дослідження було застосовано наступні методи: формально-логічний (під час класифікації та типізації стійких ознак контрафактних та ліцензійних примірників аудіовізуальної продукції), системно-структурний (для побудови типових аналогів примірників ліцензійної та контрафактної продукції), історичний (для аналізу розвитку різних підходів та дискусій щодо сутності предмету та об'єктів судової експертизи), статистичний (під час узагальнення та вивчення експертних проваджень і результатів анкетування слідчих МВС та судових експертів) тощо. Окрім цього, в процесі дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції використовувалися спеціальні методи судово-експертної практики: мікроскопічні (під час дослідження СІД-кодів та слідів запису твору на поверхні компакт-дисків з метою встановлення способу запису тощо); комп'ютерні (під час дослідження цифрових записів творів, порівняння цифрових зображень на поверхні об'єктів та автоматизації експертних досліджень); мікрофотозйомка (під час дослідження голографічних та поліграфічних зображень); електроакустичний (під час дослідження звукозаписів) та ін.

Нормативну базу дисертаційного дослідження становить: Конституція України, Закони України, Укази президента України, кримінальне і кримінально-процесуальне законодавство України та інших держав, постанови Кабінету Міністрів України, міжнародно-правові акти, а також нормативні акти і інструктивні документи Міністерства юстиції та МВС України, що регулюють організацію і

діяльність державних органів у боротьбі з порушенням авторських і суміжних прав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження складають: результати анкетування за спеціально розробленою методикою 50 судових експертів, які виконують експертні дослідження аудіокасет, відеокасет та лазерних компакт-дисків та 150 слідчих МВС України, результати вивчення і узагальнення 600 висновків судових експертиз з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, статистичні дані та аналітичні матеріали МВС України та Міжнародної федерації виробників фонограм (International Federation of the Phonographic Industry – IFPI), результати дослідження ознак більш ніж 10000 примірників аудіовізуальної продукції. У роботі над дисертацією використовувався також власний вісімнадцятирічний досвід експертної діяльності автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням, в якому визначені наукові основи судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. На підставі системного підходу розроблені основні положення алгоритмізованої методики судово-експертного дослідження примірників аудіовізуальної продукції з метою встановлення факту її відповідності (невідповідності) зразкам ліцензійної продукції.

У дисертації обґрунтовується низка нових концептуальних у теоретичному плані та важливих у практичному відношенні положень, у тому числі:

1) вперше визначені базові наукові положення судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції (сформульовано предмет експертизи, виокремлені об'єкти та методи експертного дослідження);

2) сформульоване поняття та надано характеристику контрафактної аудіовізуальної продукції;

3) виявлено проблеми, що виникають під час призначення та проведення судової експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та запропоновані шляхи їх усунення;

4) вперше визначені ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції та систематизовані комплекси питань, які вирішуються судовим експертом залежно від категорії завдань;

5) досліджені особливості технології виробництва лазерних ком-

пакт-дисків, аудіо- та відеокасет з метою виявлення ознак технологічного походження;

6) виокремлені та систематизовані комплекси типових ознак, які є характерними для контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, що зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах);

7) вперше побудовані типові аналоги (уявні моделі) ліцензійних та контрафактних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет (їх упаковок, поліграфічного оформлення тощо) на підґрунті розроблених автором відповідних комплексів типових для цих об'єктів ознак;

8) визначено комплекс прийомів та методів вирішення завдань експертизи даного виду;

9) удосконалено процес судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції шляхом визначення алгоритму дій експерта під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та розробки нового методу дослідження – методу використання типового аналога;

10) вперше створено окрему експертну методику вирішення завдань з встановлення факту відповідності (невідповідності) аудіовізуальної продукції та/або її складових елементів (твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення тощо) ліцензійним зразкам;

11) розроблена структура технічного та інформаційного забезпечення (бази даних) автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції;

12) набуло подальшого розвитку вивчення та аналіз ознак контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції, яка зафіксована на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах).

Практичне значення одержаних результатів. Дослідження містить рекомендації, спрямовані на вдосконалення практичної діяльності судових експертів, які проводять дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції. За результатами дослідження розроблено експертну методику вирішення завдань з встановлення факту відповідності (невідповідності) складових елементів вилученої аудіовізуальної продукції (твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення тощо) ліцензійним зразкам. За результатами дослідження розроблено програми підготовки судових експертів за спеціальностями: «13.1 – Дослідження об'єктів авторського права» та «13.2 – Дослідження об'єктів суміжних прав». Дисертантом запропоновано проект доповнення до статті 75 КПК України щодо надання права

слідчому призначати судові експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції до порушення кримінальної справи.

Зазначені у дисертації положення, висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальшої розробки теоретичних положень судової експертизи різних об'єктів авторського або суміжних прав (художніх творів, творів образотворчого мистецтва тощо), розробки типової алгоритмізованої методики дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, словника термінів судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності;
- у законотворчій діяльності – з метою вдосконалення чинного кримінально-процесуального законодавства, інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері охорони інтелектуальної власності;
- у судово-експертній практиці – як рекомендації, спрямовані на оптимізацію експертної діяльності;
- у навчальному процесі – як матеріал для підготовки відповідних розділів підручників і навчальних посібників з курсу «Криміналістика», а також у навчальному процесі та підготовці судових експертів з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, підвищенні кваліфікації слідчих МВС та суддів.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним комплексним дослідженням і являє собою особистий здобуток дисертанта. В опублікованій у співавторстві з І.В. Яковлевою статті «Об исследовании программных продуктов с целью установления признаков контрафактности», дисертантом була обґрунтована доцільність призначення судової експертизи при розслідуванні злочинів, що пов'язані з порушенням авторського або суміжних прав, проведена класифікація програмних продуктів, визначені особливості судово-експертного дослідження програмних продуктів. В роботі «Объекты авторского права в судебной экспертизе», опублікованій в співавторстві з О.І. Брендель, автор надав характеристику аудіовізуальної продукції як об'єкту судової експертизи, визначив особливості підготовки матеріалів для проведення даного виду експертизи.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження були викладені, схвалені та рекомендовані до захисту на засіданнях кафедри криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Результати роботи обговорювалися на міжнародних та регіо-

нальних науково-практичних конференціях: «Современная научная работа по проблемам внедрения новых методик в практику судебной экспертизы как один из путей повышения квалификации специалистов» (м. Баку, 18-19 червня 2001 р.); «Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» (м. Харків, 19-20 червня 2002 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку нових напрямків судових експертиз в Росії та зарубіжжі» (Калінінград, 23-24 квітня, 2003 р.); «Схід-Захід: співпраця в судовій експертизі» (Н-Новгород, 4-7 вересня 2004 р.); «Новые направления криминалистических исследований в практике судебной экспертизы» (м. Київ, 24-25 квітня 2001 р.); «Актуальні проблеми криміналістики» (м. Харків, червень 2003 р.) та ін. Основні положення дисертаційного дослідження слугували основою доповідей дисертанта на семінарі, що проводився за ініціативою представництва IFPI в Україні при сприянні Європейського патентного відомства в рамках проекту «Створення рамочних умов для захисту прав інтелектуальної власності» для співробітників правоохоронних органів (м. Київ, 1-2 червня 2005 р.).

Основні результати дисертаційного дослідження з 2003 року по 2005 рік двічі на рік обговорювалися на засіданнях секції «Дослідження об'єктів інтелектуальної власності» науково-консультативної та методичної ради при Міністерстві юстиції України, на теоретичному семінарі та засіданні Вченої Ради Харківського НДІСЕ ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса. Результати дослідження знайшли застосування в розробці методики судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції та практичній діяльності судових експертів, про що є відповідні довідки.

Розроблені дисертантом програми підготовки судових експертів за спеціальностями: «13.1 – Дослідження об'єктів авторського права» та «13.2 – Дослідження об'єктів суміжних прав», затверджені протоколом №2 від 17.10.05 секції з дослідження об'єктів інтелектуальної власності науково-консультативної і методичної ради при Міністерстві юстиції України, використовуються всіма судово-експертними установами Міністерства юстиції України в навчальному процесі під час навчання (стажування) судових експертів.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертації викладені у 16 статтях і тезах наукових доповідей (з них 5 наукових статей надруковані у виданнях, перелік яких затверджений ВАК України).

Структура дисертації. Загальний обсяг дисертації 242 с. Робота складається із вступу, двох розділів, восьми підрозділів, висновків,

списку використаних джерел (603 найменування) і додатків (23 с.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовуються вибір теми дисертації, її актуальність, визначаються об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, сформульовані мета й завдання дослідження, визначена наукова новизна та методологічна основа, розкривається практична й теоретична значущість роботи, зазначені основні напрямки її апробації.

Розділ 1 «Сутність судової експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» складається із чотирьох підрозділів, у яких досліджуються особливості використання спеціальних знань при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції, надана її характеристика та визначені наукові основи даного виду судової експертизи.

У підрозділі 1.1 «Використання спеціальних знань при дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції» приділена увага визначенню ролі спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням авторського і/або суміжних прав. Прослідкована еволюція поглядів різних вчених щодо тлумачення поняття спеціальних знань. Вказано на специфіку спеціальних знань експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції з урахуванням інтеграції знань. За результатами анкетування слідчих МВС України встановлено, що, на думку 91,5 % респондентів, до порушення кримінальної справи за ст. 176 КК України є необхідність у проведенні досліджень аудіовізуальної продукції.

У підрозділі 1.2 «Формування наукових основ судової експертизи контрафактної аудіо- та відеопродукції» акцентується увага на необхідності розробки теоретичних основ судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції та формування окремої методики судово-експертного дослідження. Проаналізовано різні підходи до визначення понять предмету, об'єктів та завдань судової експертизи. На нашу думку, предметом судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є встановлення фактичних даних, які пов'язані зі створенням, тиражуванням, розповсюдженням та використанням певного зразка аудіовізуальної продукції, встановлення факту відповідності (невідповідності) зразка продукції, що перевіряється, зразку ліцензійної продукції, фактів тиражування твору кустарним способом, й інших фактів (обставин справи), які можуть стати

джерелом доказів за справою та встановлюються за допомогою спеціальних знань під час дослідження даних об'єктів і/або відомостей стосовно цих фактів. Наголошується, що об'єктами судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції є аудіовізуальні твори та їх носії (оптичні диски, аудіо- і відеокасети), їх упаковка, поліграфічне оформлення, контрольні марки тощо, зразки ліцензійної продукції, обладнання для виготовлення дисків і касет та інші матеріали цивільної, кримінальної, адміністративної або господарської справи, що досліджуються експертом для вирішення питань слідчого (суду), із застосуванням певних спеціальних знань.

Підрозділ 1.3 «Характеристика контрафактної аудіовізуальної продукції» присвячений визначенню змісту і особливостей контрафактної аудіовізуальної продукції. Автор виходить з того, що аудіовізуальною продукцією є об'єкт, який складається із запису аудіовізуального твору, його носія (диска або касети), упаковки, поліграфічного оформлення, контрольної марки України тощо, який призначений для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату. На підставі узагальнення й аналізу матеріалів експертної практики розглянуто такі основні категорії аудіовізуальних творів: кінофільми, телефільми, відеофільми, мультфільми, театральні та хореографічні спектаклі, телепередачі, відеокліпи тощо.

У дисертації запропоновано визначення контрафактної аудіовізуальної продукції, як таких об'єктів, що складаються із запису аудіовізуального твору на певному носії (диску або касеті) та призначені для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату з певними порушеннями. Під час дослідження визначено ознаки аудіовізуального твору, необхідні для забезпечення його захисту. Примірники аудіовізуальної продукції характеризуються низкою ознак, які мають всі об'єкти інтелектуальної власності в цілому: 1) є продуктом творчості; 2) є результатом (або проявом) діяльності людського розуму; 3) мають неповторність (оригінальність); 4) мають комерційну цінність; 5) мають нематеріальний характер, однак захищається законодавством тільки матеріальна (матеріалізована) форма вираження твору; 6) об'єкт авторського або суміжних прав не підлягає амортизації з фізичної точки зору, при цьому може застаріти морально; 7) з приводу створення й вико-

ристання об'єктів авторського і суміжних прав виникають такі суспільні відносини, які є предметом правового регулювання.

Автором наданий перелік основних способів виготовлення контрафактних аудіовізуальних творів і фонограм: підробка під оригінал, монтаж, компіляція, нелегальний запис твору. На основі вивчення та аналізу заводської і кустарної технологій виготовлення копій творів дисертант виокремив притаманні їм комплекси типових ознак технологічного походження.

У підрозділі 1.4 «Процесуальні і криміналістичні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції» обґрунтовано доцільність призначення експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням авторського або суміжних прав. За результатами анкетування слідчих МВС України встановлено, що у 53,5 % випадках при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням авторського або суміжних прав, не призначаються відповідні судові експертизи. На думку респондентів, причинами непризначення судових експертиз за даною категорією справ є такі: 1) новизна проблеми і відсутність досвіду розслідування даної категорії справ (87,9%); 2) відсутність атестованих методик судово-експертного дослідження об'єктів авторського і суміжних прав (99,5%); 3) наявність на деяких примірниках «очевидних» ознак, які є характерними для контрафактної продукції (53,1%).

Певна увага приділяється збиранню необхідних для призначення судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції матеріалів, яке здійснюється під час проведення слідчих дій. Акцентується увага на необхідності правильного процесуального оформлення та вилучення документів (упаковок, поліграфічних вкладишів, контрольних марок України тощо), комп'ютерів, принтерів, сканерів, дублікаторів, відеомагнітофонів та іншого обладнання, що ймовірно використовувалося для тиражування творів і поліграфічного оформлення їх носіїв.

Аргументується доцільність надання для порівняльного дослідження експерту зразків ліцензійної продукції. Разом з тим звернуто увагу на те, що через велику кількість і різноманітність найменувань творів, зафіксованих на вилучених зразках аудіовізуальної продукції, надати експерту всі необхідні для порівняльного дослідження зразки ліцензійної продукції неможливо.

У дисертації запропоновано перелік типових питань, які вирі-

шуються судовими експертами під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

Розділ 2 «Проблеми формування методики судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» складається із чотирьох підрозділів, у яких досліджуються завдання судової експертизи, виокремлено ознаки та побудовані типові аналоги даних об'єктів; сформовано комплекс методів судово-експертного дослідження аудіовізуальної продукції і запропоновано алгоритмізовану експертну методику.

У підрозділі 2.1 «Формулювання завдань судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» досліджується зміст завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Дисертантом виокремлено чотири класи завдань експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції: 1) ідентифікаційні, 2) класифікаційні, 3) діагностичні, 4) ситуаційні. На думку автора, до ідентифікаційних завдань відносяться: а) встановлення тотожності певного твору за слідами його запису на будь-якому носії; б) встановлення тотожності технологічного обладнання за його слідами-відображеннями на поверхнях дисків (касет), їх упаковок, поліграфічних обкладинок, контрольних марок тощо. До класифікаційних завдань експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції можна віднести такі: а) встановлення виду аудіовізуального твору; б) встановлення типу носія твору та виду обладнання, за допомогою якого було записано твір або виготовлено його поліграфічне оформлення; в) встановлення належності примірників продукції до заводського або кустарного виробництва тощо. До діагностичних завдань: а) встановлення відповідності (невідповідності) зразка аудіовізуальної продукції, що перевіряється, ліцензійному зразку; б) встановлення способу запису твору; в) встановлення способу виготовлення носія (диску або касети), упаковки, поліграфічної обкладинки, контрольної марки України тощо.

Ситуаційні завдання судової експертизи є перспективним напрямком розвитку експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. На даний час за допомогою судової експертизи вирішуються лише деякі елементи ситуаційних завдань (зокрема, стосовно встановлення технології виготовлення копій творів, їх носіїв, упаковок, поліграфічних обкладинок, контрольних марок, визначення рівня підготовки суб'єкта, який виготовлював аудіовізуальну продукцію або керував процесом її виробництва тощо).

У підрозділі 2.2 «Проблеми типізації ознак контрафактності лазерних компакт-дисків, аудіо- та відеокасет» дисертантом проведена типізація ознак, які є характерними для кожного виду зразків аудіовізуальної продукції окремо (залежно від виду носія твору), виокремлені комплекси типових ознак контрафактних і ліцензійних зразків аудіовізуальної продукції. Підґрунтям для створення таких комплексів типових ознак є дослідження технології виготовлення аудіовізуальної продукції, технічних засобів її захисту, вимог до імпорту, експорту, використанню, тиражуванню, виготовленню, розповсюдженню та роздрібній торгівлі примірниками аудіовізуальних творів, результати узагальнення експертних проваджень, результати дослідження зразків контрафактної і ліцензійної аудіовізуальної продукції. Так, типовими ознаками контрафактної аудіовізуальної продукції, що розповсюджується на компакт-дисках, є: 1) відсутність на поліграфічній обкладинці або упаковці диска голографічного зображення (марки та/або стікера); 2) відсутність на поліграфічній обкладинці й лицьовому боці диска відомостей про автора, фірму-виробника, місце виготовлення диска, правовласника на території України, про передачу авторського або суміжних прав третім особам, про знаки охорони авторського © й суміжних © прав; 3) відсутність або наявність неіснуючих знаків для товарів і послуг і найменувань компаній-правовласників на території України (на поліграфічній обкладинці й лицьовому боці диска); 4) відсутність або розбіжність SID-коду на окантовці внутрішньої окружності зворотного боку диска й на поліграфічній обкладинці та ін.

Дисертантом побудовані типові аналоги ліцензійної та контрафактної аудіовізуальної продукції. Для зручності дослідження певного типового аналога аудіовізуальної продукції є доцільним розподіл комплексу типових ознак об'єкту на окремі комплекси ознак, притаманні певним складовим елементам зразка аудіовізуальної продукції, до якого входять: аудіовізуальний твір, носій твору, полімерна або паперова упаковка, поліграфічне оформлення, позначення (на початку відеозапису твору, поверхні його носія, упаковці та/або поліграфічному оформленні) стосовно правовласників, контрольна марка України, спеціальні коди на поверхні диску тощо. Наприклад, контрафактні аудіовізуальні твори, зафіксовані на компакт-дисках, мають такі типові ознаки: 1) записи не розпізнаються пристроєм, що програває; 2) є збої при відтворенні окремих фрагментів запису; 3) найменування твору не відповідає опису, розташованому на полі-

графічній обкладинці; 4) швидкість і формат запису не відповідають відомостям, розташованим на поверхні компакт-диску та упаковці; 5) наявність двох або більше творів на компакт-диску.

У підрозділі 2.3 «Методи судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції» акцентується увага на тому, що у зв'язку з виникненням нових об'єктів судової експертизи (зокрема, творів, зафіксованих на касетах і компакт-дисках) виникла потреба у вирішенні нових експертних завдань, пов'язаних з дослідженням ознак цих об'єктів. Висвітлюються різні методи, притаманні даному виду судової експертизи. Дослідження з метою встановлення способу запису твору та нанесення СІД-коду на компакт-диск проводиться методами спостереження, вимірювання та порівняння із застосуванням оптичних мікроскопів з різним збільшенням. Зазначається, що факт наявності ефекту дифракції світла, виявлений при мікроскопічному дослідженні робочої поверхні компакт-диска, є стійкою ознакою, яка є характерною для контрафактної продукції. Використання в експертній практиці комп'ютерних технологій сприяло модифікації окремих методів експертного дослідження. Так, вимір кутів і лінійних розмірів елементів шрифтів написів, розташованих на поліграфічних обкладинках примірників аудіовізуальної продукції, та порівняння на якісному та кількісному рівнях їх гарнітури проводиться за допомогою персонального комп'ютера та програмного продукту Adobe Photoshop.

Для встановлення способу виготовлення носіїв аудіовізуальних творів, їхньої упаковки, поліграфічного оформлення й контрольних марок та ідентифікації людини (зокрема, виконавця ролі відеофільму) за ознаками зовнішності, які зафіксовані у відеозаписі твору, використовуються окремі методи інших видів судової експертизи (наприклад, трасологічної і портретно-криміналістичної).

На думку автора, метод застосування цифрової фотографії дозволяє експерту зберігати в електронному вигляді та здійснювати швидкий пошук зображень натурних зразків ліцензійних і контрафактних примірників аудіовізуальної продукції. Мікрофотозйомка використовується під час дослідження СІД-кодів та мікротекстів голографічних зображень.

Дисертантом запропоновано під час судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції використання методу типового аналогу.

Підрозділ 2.4 «Алгоритмізація експертних досліджень аудіові-

зуальної продукції» присвячено проблемам автоматизації робочого місця (АРМ) судового експерта та створенню алгоритмізованої типової методики судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

Звернуто увагу на необхідність автоматизації процесу судово-експертного дослідження та «стандартизації» експертних методик з урахуванням універсалізації понятійного апарата, а саме: єдиного лінгвістичного позначення завдань пізнання та їх результатів, нових об'єктів і методів судових експертиз, а також ознак об'єктів.

У дисертації досліджено поняття «експертні технології». Встановлено, що використання експертних технологій дозволяє алгоритмізувати експертні дослідження.

На думку дисертанта, послідовність етапів судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції повинна бути такою: дослідження контрольної марки України (при її наявності), упаковки та носія твору, поліграфічного оформлення, інформації стосовно назви та правовласників твору, знаків охорони авторського і суміжних прав, запису твору та ін.

Аргументується доцільність використання в судово-експертній діяльності двох видів довідково-інформаційних фондів: натурних колекцій й описових (вербальних) фондів, що є систематизованою за певною тематичною збіркою первинних (оригіналів та їхніх копій) і вторинних документів (довідкових та інформаційних блоків інформаційно-пошукового апарата). Для потреб експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції запропоновано використовувати колекції цифрових зображень типових аналогів об'єктів, що інтегруються в єдину систему за певними ознаками (зокрема, за видом носія аудіовізуального твору).

Автоматизоване робоче місце (АРМ) судового експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції повинно складатися з: 1) систематизованої за об'єктами дослідження бази даних експертиз; 2) алгоритмізованої методики дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції; 3) систематизованої бази законодавства України стосовно правовідносин у галузі авторського та суміжних прав; 4) систематизованої бази опублікованих літературних джерел стосовно судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення

наукового завдання, що виявилось у розробці основних теоретичних положень нового виду судової експертизи – експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. За результатами дослідження можна сформулювати такі основні висновки:

1. Окреслено місце судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції у системі спеціальних знань. Обґрунтовано доцільність призначення судової експертизи під час розслідування злочинів, що пов'язані з порушенням прав на аудіовізуальну продукцію.

2. Виокремлені спеціальні знання експерта з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції з системи наукових знань. Розглянуто дискусійні положення стосовно віднесення деяких питань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції до юридичних. Звернуто увагу на недопустимість вирішення судовим експертом питань правового характеру.

3. Запропоновано визначення поняття примірника контрафактної аудіовізуальної продукції, як об'єкта, який складається із запису аудіовізуального твору, його носія (диска або касети), упаковки, поліграфічного оформлення, контрольної марки України тощо та призначений для поширення аудіовізуальних творів шляхом відтворення (тиражування), продажу, імпорту, експорту, передачі в ефір, публічного показу, прокату з певними порушеннями.

4. Встановлено специфіку призначення експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Обґрунтовано доцільність надання права слідчому призначати судову експертизу контрафактної аудіовізуальної продукції до порушення кримінальної справи. Внесено пропозицію щодо необхідності доповнення ст. 75 КПК України таким текстом: «У випадках, коли ухвалення рішення про порушення кримінальної справи неможливо без провадження експертизи, вона може бути призначена до порушення кримінальної справи».

5. Визначено зміст ідентифікаційних, класифікаційних, діагностичних та ситуаційних завдань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Проведена систематизація питань судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції за категоріями експертних завдань. Розроблено комплекс типових питань, що вирішуються експертом під час дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

6. Проаналізовано особливості заводського і кустарного виготовлення примірників аудіовізуальної продукції з метою диференціації ознак технологічного походження та визначено найбільш суттє-

ві ознаки зразків контрафактної та ліцензійної аудіовізуальної продукції. Розкрито сутність ознак контрафактної аудіовізуальної продукції, як системних ознак, які складаються з ознак твору, його носія, упаковки, поліграфічного оформлення, контрольної марки України тощо. Виявлені залежності між ознаками складових елементів екземпляра аудіовізуальної продукції. Проведена типізація ознак, які є характерними для кожного виду аудіовізуальної продукції окремо (залежно від виду носія твору).

7. Розроблено комплекс методів судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції з урахуванням специфіки об'єкту та предмету дослідження, сучасного розвитку науки і техніки та інтеграції знань. Звернуто увагу на модифікацію традиційних методів експертного дослідження через використання в експертній практиці комп'ютерних технологій.

8. Розроблені типові аналоги примірників ліцензійної і контрафактної аудіовізуальної продукції, які мають весь комплекс суттєвих ознак відповідних натурних зразків. Для зручності використання типового аналога примірника аудіовізуальної продукції в експертній практиці виокремлені типові аналоги таких складових об'єкту: аудіовізуального твору, носія твору, полімерної або паперової упаковки, поліграфічного оформлення.

9. Розроблено алгоритмізовану експертну методику з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції, яка складається з таких блоків: методика дослідження аудіовізуального твору, методика дослідження носія (компакт-диску, аудіо- або відеокасети) та поліграфічного оформлення твору. Запропоновано структуру технічного та інформаційного забезпечення автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта.

Основні положення дисертації викладені у таких роботах автора:

1. Авдеева Г.К. Питання призначення та проведення експертизи по кримінальних справах про порушення авторського права та суміжних прав // Захист авторського права і суміжних прав: Практичний посібник. – К.: ТОВ «Сейв», 2005. – С. 61-69.

2. Авдеева Г.К. Криминалистические признаки охотничьей дробы и картечи, изготовленных по заводской технологии литья и обкатки // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: Вища школа. – 1992. – Вып. 44. – С.71-77.

3. Авдеева Г.К. Проблеми використання спеціальних знань при

дослідженні контрафактної аудіовізуальної продукції // Вісник Академії правових наук України. – Х. – 2005. – № 3. – С. 212-218.

4. Авдеева Г.К. Процесуальні проблеми призначення експертиз з дослідження контрафактної аудіо- та відеопродукції // Право і безпека. – Х. – 2005. – т.4. – № 4. – С. 33-37.

5. Авдеева Г.К. Роль судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції у боротьбі з піратством // Криміналістичний вісник. Наук.-практ. зб. – К.: ДНДКЦ МВС України. – 2005. – №2 (2). – С. 107-112.

6. Авдеева Г.К. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням прав на аудіовізуальну продукцію // Інтелектуальний капітал. – К. – 2005. – №1-2. – С. 66-72.

7. Авдеева Г.К. Определение криминалистически значимых признаков при исследовании снарядов к охотничьим гладкоствольным ружьям, изготовленных на Одесском заводе „Военохот” // Современные достижения науки и техники в борьбе с преступностью. – Минск. – 1992. – С. 147-148.

8. Авдеева Г.К. Современные возможности криминалистического исследования изделий из стекла // Актуальные проблемы судебной экспертизы и криминалистики. – К.: КНИИСЭ. – 1993. – С. 152-153.

9. Авдеева Г.К. К вопросу об экспертном исследовании расщепителей светотехнических приборов транспортных средств // Экспертное обеспечение правосудия на современном этапе судебно-правовой реформы. Сб. научн.-практ. материалов. – Симф. – 2000. – С. 6-13.

10. Авдеева Г.К. До вирішення діагностичних і ситуаційних завдань при огляді слідів ніг на місці події // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – Х.: Право. – 2001. – С. 218-225.

11. Авдеева Г.К. Установление вида транспортного средства по следовой информации места ДТП // Актуальные проблемы исследования обстоятельств дорожно-транспортных происшествий. Сб. трудов первой междунар. конф – СПб. – 2001. – С. 183-190.

12. Авдеева Г.К. К вопросу о перспективах совместной научно-практической экспертной деятельности Харьковского НИИСЭ с другими научно-экспертными учреждениями // Современная научная работа по проблемам внедрения новых методов в практику судебной экспертизы как один из путей повышения квалификации

спеціалістів. Зб. матеріалів науч.-практ. конф. – Баку. – 2001. – С. 24-28.

13. Авдеева Г.К., Брендель О.И. Объекты авторского права в судебной экспертизе // Криміналістичний вісник. Наук.-практ. зб. – К.: ДНДКЦ МВС України. – 2004. – №2. – С. 112-118.

14. Авдеева Г.К., Яковлева И.В. Об исследовании программных продуктов с целью установления признаков контрафактности // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук.-практ. матеріалів. – Х.: Право. – 2004. – Вип. 4.– С. 615-620.

15. Авдеева Г.К. Современное состояние и перспективы развития экспертизы объектов интеллектуальной собственности // Актуальные проблемы теории и практики судебной экспертизы: Докл. и общ. на междунар. конф. – М.-Н.Новгород. – 2004. – С. 332-335.

16. Авдеева Г.К. Сучасний стан судової експертизи з дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції // Інтелектуальна власність. – К. – 2005. – № 9. – С: 43-46.

АНОТАЦІЇ

Авдєєва Г.К. Проблеми судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції (за матеріалами кримінальних справ). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Харків, 2006.

Рукопис являє собою дослідження на монографічному рівні проблем судово-експертного дослідження контрафактної аудіовізуальної продукції.

Визначено теоретичні засади судової експертизи контрафактної аудіовізуальної продукції. Досліджено проблеми, що виникають під час проведення даного виду експертизи. Здійснено аналіз завдань, що вирішуються під час експертного дослідження. Виокремлені типові ознаки контрафактної аудіовізуальної продукції, які зафіксовані на різних об'єктах-носіях (компакт-дисках, аудіо- та відеокасетах) та запропоновані типові аналоги. Розроблена структура технічного та інформаційного забезпечення автоматизованого робочого місця (АРМ) судового експерта. Створена алгоритмізована експертна методика дослідження контрафактної аудіовізуальної про-

дукції.

Ключові слова: судова експертиза, аудіовізуальний твір, контрафактна аудіовізуальна продукція, ознаки контрафактної аудіовізуальної продукції, типовий аналог зразка аудіовізуальної продукції.

АННОТАЦІЯ

Авдеева Г.К. Проблемы судебного-экспертного исследования контрафактной аудиовизуальной продукции (по материалам уголовных дел). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого, Харьков, 2006.

Рукопись представляет собой исследование на монографическом уровне проблем судебного-экспертного исследования контрафактной аудиовизуальной продукции.

Определены теоретические основы судебной экспертизы контрафактной аудиовизуальной продукции. Предложены авторские определения понятий предмета и объектов судебной экспертизы контрафактной аудиовизуальной продукции, экземпляра такой продукции.

Исследованы проблемы, возникающие в процессе проведения данного вида экспертиз. Проведен анализ задач судебной экспертизы контрафактной аудиовизуальной продукции. Разработан комплекс типовых вопросов, разрешаемых в ходе данного вида экспертизы с учетом категории экспертной задачи. Предложен комплекс методов судебного-экспертного исследования контрафактной аудиовизуальной продукции.

Определенное внимание уделено проблеме назначения данного вида экспертизы. Обосновывается целесообразность предоставления права следователю назначать судебные экспертизы по исследованию контрафактной аудиовизуальной продукции до возбуждения уголовного дела. Внесено предложение о дополнении ст. 75 УПК Украины таким текстом: «В случаях, когда принятие решения о возбуждении уголовного дела невозможно без проведения экспертизы, она может быть назначена до возбуждения уголовного дела».

Выявлены и систематизированы признаки контрафактной и лицензионной аудиовизуальной продукции. Проведена типизация и созданы комплексы типовых признаков контрафактной и лицензи-

онной аудиовизуальной продукции, зафиксированных на разных объектах-носителях (компакт-дисках, аудио- и видеокассетах). Особое внимание уделено разработке типовых аналогов экземпляров лицензионной и контрафактной аудиовизуальной продукции.

Предложена структура технического и информационного обеспечения автоматизированного рабочего места (АРМ) судебного эксперта для исследования данных объектов.

Разработана алгоритмизированная экспертная методика по исследованию контрафактной аудиовизуальной продукции, которая состоит из таких блоков: методика исследования аудиовизуального произведения, методика исследования носителя произведения (компакт-диска, аудио- или видеокассеты), методика исследования полиграфического оформления аудиовизуальной продукции.

Ключевые слова: судебная экспертиза, аудиовизуальное произведение, контрафактная аудиовизуальная продукция, признаки контрафактной аудиовизуальной продукции, типовой аналог образца аудиовизуальной продукции.

SUMMARY

G. K. Avdeeva. "Problems of forensic research of counterfeit audio-visual products" (on materials of criminal cases). – The manuscript.

Dissertation to seek PhD in Law Degree, Major 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Judicial Examination. – Yaroslav Mudry National Law Academy of Ukraine, Kharkiv, 2006.

The manuscript is the research at monographic level of problems of forensic expert research of counterfeit audio-visual products.

Theoretical of judicial examination of counterfeit audio-visual products are set. The problems which decide by examination of counterfeit audio-visual products is developed. The tasks of judicial examination is analyse. The signs of counterfeit and licensed audio-visual products which is fixed on different objects-transmitters are built (compact disks, audio- and video cassettes) and the typical analogues is offered. The structure of the technical and informative providing of workstation of judicial expert is elaborate. An algorithmic expert method on research of counterfeit audio-visual products is created.

Key words: forensic examination, audio-visual work, counterfeit audio-visual products, signs of counterfeit audio-visual products, typical analogue of standard of audio-visual products.

Відповідальний за випуск: к. ю. н., доц. Борисенко І.В.

Підписано до друку 01.03.2006 р. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл. – вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 2540

Друкарня

Національної юридичної академії України

імені Ярослава Мудрого

61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.